

TÜRKİYE'DE DOĞA KORUMA VE KORUMA YAPILARI

Sevim İNANÇ

Arş. Gör., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Or. Fak. Orman Mühendisliği Bölümü 61080 -Trabzon
seviminanc@ktu.edu.tr

ÖZET

Doğayı ve doğal kaynakları koruma düşüncesi son zamanlarda tüm dünyada hızla yayılmaktadır. Dolayısıyla da bazı ormanlık alanlardan yararlanma, o alanları koruma altına almak yoluyla değişik bir yararlanma anlayışının doğmasına neden olmuş ve ormancılık farklı bir boyut kazanmıştır. Ülkemizdeki 1983 yılında yürürlüğe giren yasa ile, Milli Parklar, Tabiatı Koruma Alanları, Tabiat Parkları ve Tabiat Anıtları olmak üzere 4 koruma alan tanımı ortaya konmuştur. Türkiye'de milli parklar yasası kapsamında korunan alanların sayısı 186 adet olup, kapsadıkları alan yaklaşık 840 000 ha'dır. Bunların 33 adeti Milli Park olup toplam alanı 686.506 ha, 17 adeti Tabiat Parkı olup toplam alanı 69.470 ha 101 adeti Tabiat Anıtı olup toplam alanı 1000 ha ve 35 adeti Tabiatı Koruma Alanı olup toplam alanı 83.524 ha'dır.

Anahtar Kelimeler: Doğa Koruma, Koruma Yapısı

NATUREL PROTECTION AND PROTECTION STRUCTURE IN TURKEY

ABSTRACT

Thinking of conservation nature and natural resources have been recently spreaded rapidly all over the world. So benefiting of some forest area have caused an unusual thinking of benefiting and forestry has had a different dimension. In our country, with a law come into force in 1983 it has been described four definition of protection areas as national parks, naturel parks, naturel monuments and naturel protection areas. Number of protection areas in Turkey is 186. Their area is 840.000 ha. 33 of them is national park and their area is 686.506 ha, 17 of them is naturel park, their area is 69.470 ha, 101 of them is naturel monument, their area is 1000 ha and 35 of them is nature reservation area, their area is 83.524 ha.

Keywords: Naturel Protection, Protection Structure

IUCN KORUMA YAPILARI

Doğadan yararlanmada önceliğin "koruma"ya verildiği politik sürecin, hızla evrenselleştiği ve önem kazandığı yerkürede, ülkeler kendi doğal kaynaklarını kullanma ve yönetme biçimlerini belirlerken, uluslar arası düzeyde benimsenmiş "koruma alanı", "ulusal parklar" ve "korunan alanların yönetimi" gibi kavramları da ulusal politikalarına yerleştirmeye çaba harcamaktadırlar (Akesen, 1997).

Doğanın korunması ve doğal kaynakların kullanımı ve yönetimi ile ilgili sorunların ve konuların çokluğu, uluslar arası ölçekte çok sayıda örgüt ve organizasyonun varlığını doğurmuştur. 1948 yılında kurulan Dünya Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN: The World Conservation Union) bunlardan biridir ve 125 ülkeden 800'den fazla üyeye sahiptir.

IUCN örgütü korunan alanları 6 sınıfa ayırmaktadır. Bu sınıflar ile koruma amaçları kısaca şöyledir (IUCN, 1994).

1. Mutlak Doğa Koruma Alanları

a) Bilimsel Amaçlı Doğa Koruma Alanları

b) Doğal Yaşam Alanları

2. Milli Park

a) Yaşayan ve gelecek kuşaklar için bir yada birden fazla ekosistemden oluşan ekolojik bütünlüğünün korunması amacıyla yönetilen alanlar.

b) İnsan işgali ve uygunsuz kullanımlara izin verilmeyen çevresel ve kültürel bakımdan duyarlı, ruhsal, bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel olanaklar için ayrılan, alanlardır.

3. Doğa Anıtları

4. Yaşam Ortamı / Tür Yönetim Alanı

5. Manzara Alanları

6. Yönetilen Kaynak Koruma Alanı

TÜRKİYE'DEKİ MİLLİ PARKÇILIĞIN GELİŞİMİ

Ülkemizde bilinçli ormancılık etkinlikleri 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren öncelikle yararlanmanın düzenlenmesi şeklinde başlamıştır. Daha çok tersane ve tophanenin ihtiyaç duyduğu odun hammaddesinin sağlanmasını güvence altına almak amacıyla bazı orman alanlarının tersane ve tophane idaresine tahsis edilmesi ile başlayan bu çalışmaları, daha sonraki yıllarda hazinenin mali darboğaza girmesi nedeniyle ormanlardan gelir elde edilebilmesi amacıyla ormanlardan yapılacak üretimden vergi almaya başlaması takip etmiştir. Bunun dışında genel olarak ormanların korunması ile ilgili hiçbir düzenlemenin veya ihtiyacın ortaya çıkmadığı bu dönemden sonra bir taraftan Dünya'da meydana gelen gelişmeler, diğer yandan da ormanların azalmasıyla birlikte, çok olduğu dönemde gördükleri işlevlerin farkına varılmaya başlanması sonucunda bazı ormanların korunması gerektiği düşünülmeğe başlamıştır (Gümüş, 2000).

Bu düşüncelerin bir sonucu olarak 13 Temmuz 1919 tarihinde yürürlüğe giren Amenajman Talimatnamesi ile ormanlar "işletme ormanları" ve "koruma ormanları" şeklinde ikiye ayrılmıştır. Koruma ormanları ayrılması ile başlangıçta bu ormanlarda mutlak korumadan ziyade, ormanın gördüğü işleve göre farklı bir işletme yönteminin benimsenmesi yoluna gidilmiştir.

Ülkemizde orman kaynaklarının işletme ormanları ve koruma ormanları şeklinde iki ayrı sınıf halinde yönetildiği bu dönemde İ.Ü. Orman Fakültesi Öğretim Üyelerinden Prof. Dr. Selahattin İNAL 1948 yılında "Tabiatı Koruma Karşısında Biz ve Ormancılığımız" adlı eserinde "Milli Park" kavramını ilk kez gündeme getirerek dünyadaki gelişmelere paralel olarak ülkemizde de farklı bir koruma anlayışına ihtiyaç duyulduğunu vurgulama konusunda öncülük yapmıştır. Bütün bu gelişmelerden sonra milli park konusu 1956 yılında çıkarılan ve halen de yürürlükte olan 6831 Sayılı Orman Yasası ile yasal bir statü (yapı) konumuna gelmiştir. Nitekim daha önce yürürlükte olan orman yasaları ile sadece üretim ormanı ve koruma ormanı yapıları söz konusu iken anılan yasanın 4. Maddesi ile ormanlar nitelik itibariyle;

- Üretim ormanları,
- Koruma ormanları,
- Milli parklar

olmak üzere 3 gruba ayrılmıştır.

Öte yandan 6831 Sayılı Orman Yasası'nın 25. Maddesi ile de Orman Genel Müdürlüğü'ne taşıdığı özellikle nedeniyle gerek gördüğü ormanları milli park olarak ayırmak gibi bir görev de yüklenmiştir. Böylece 1956 yılından itibaren milli park olgusu yasal bir alt yapıya da kavuşmuş ve giderek gelişen bir süreç işlemeye başlamıştır. Başlangıçta sadece "milli park" adı altında genel bir yapı düşünülmüş ve 6831 Sayılı Orman Yasası'nda da bu şekilde yer almış olmakla birlikte, milli park kapsamında değerlendirilen alanların taşıdığı farklı işlevler nedeniyle zamanla yeni kavramların geliştirilmesi gerekli görülmüş ve bu yasa çerçevesinde 1983 yılında yapılan bir değişiklikle (23.9.1983 tarih ve 2896 Sayılı Yasa), milli park kapsamında yönetilen alanlar için, 11.8.1983 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2873 Sayılı Milli Parklar Yasası'na paralel olarak;

- Milli Parklar
- Tabiat Parkları
- Tabiat Anıtları
- Tabiatı Koruma Alanları

olmak üzere farklı yapılar oluşturulmuştur.

Ülkemizde 1956 yılında ilan edilen 6831 Sayılı Orman Yasası'nın 25. Maddesi'ne dayanılarak "yöresinde 200 km.lik bir çevrede orman bulunmayan, buna karşılık 18. Yüzyıldan itibaren Yozgatlılar tarafından korunduğu bilinen "Yozgat Çamlığı" biyolojik özellikleri dikkate alınarak milli park ilan edilmiştir (BAYER, 1993). Yozgat Çamlığı Milli Parkı söz konusu yasal düzenlemenin ilk uygulaması ve ülkemizin de ilk milli parkıdır.

ÜLKEMİZDEKİ MİLLÎ PARK YAPISI KAPSAMINDA KORUNAN ALANLAR

Milli Parklar

Yürürlükte olan 2873 Sayılı Milli parklar Yasası'na göre milli park; bilimsel ve estetik bakımından, milli ve milletlerarası ender bulunan tabii ve kültürel kaynak değerleri ile koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını, ifade etmektedir (Madde 2/a). Türkiye'de 1958-2000 yılları arasında ilan edilen toplam 33 adet milli parkın kapladığı alan 686. 506 hektara ulaşmış bulunmaktadır. (Gümüş, 2004))

Tabiat Parkı

Tabiat parkları; "bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip, manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenme ve eğlenmesine uygun tabiat parçalarını ifade etmektedir (2873 Sayılı Yasa - Madde 2-b). Türkiye'de 2002 yılı itibarıyla toplam 69.470 hektar alanı kaplayan 17 tabiatı koruma alanı vardır (Gümüş, 2004).

Tabiat Anıtları Ve Anıt Ağaçlar

Milli Parklar Yasası'na göre tabiat anıtı; tabiat ve tabiat olaylarının meydana getirdiği özelliklere ve bilimsel değerlere sahip ve milli park esasları dahilinde korunan tabiat parçalarını ifade etmektedir (2873 Sayılı yasa / Madde 2-c).Türkiye'de koruma altına alınmış tabiat anıtları 101 adet olup alanı 1000 ha'dır. (Gümüş, 2004).

Tabiatı Koruma Alanı

Milli Parklar Yasası'na göre, tabiatı koruma alanı; bilim ve eğitim bakımından önem taşıyan nadir, tehlikeye maruz veya kaybolmaya yüz tutmuş ekosistemler, türler ve tabii olayların meydana getirdiği seçkin örnekleri ihtiva eden ve mutlak korunması gerekli olup sadece bilim ve eğitim amaçlarıyla kullanılmak üzere ayrılmış tabiat parçaları, olarak tanımlanmaktadır (2873Sayılı Yasa / Madde 2-d) 35 adet olup alanı 83.524 ha'dır. (Gümüş, 2004)

KAYNAKLAR

- Akesen, A., 1997. Doğa Koruma Politikası Açısından Turizm-Ormancılık İlişkileri. A.İ.B.Ü. Orman Fakültesi Konferansları, 4.Ormancılık Haftası Konferansları 1997, s.39-43, Bolu.
- Bayer, M. Z., 1993. Milli Parklar Ve Ülkemiz Açısından Önemi, Alınması Gerekli Önlemler Ve Öneriler, I. Ormancılık Şurası, Tebliğler Ve Ön Çalışma Grubu Raporları, Cilt 2, 1-5 Kasım 1993, S43-55, Ankara.
- Gümüş, C., 2000. Ormancılık Politikası Ders notu, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Ders Notları Yayın No:62, Trabzon.
- Gümüş, C.,2004. Ormancılık Politikası, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi, Genel Yayın No:216, Fakülte Yayın No:34, Trabzon.
- IUCN, 1994. Definition of Protected Area, Guidelines for Protected Areas Management Categories, Cambridge, UK.